

Тема 6.1

Для чого потрібна економіка

Цю тему розпочинаємо з дослідження потреб людей і суспільства та способів їхнього задоволення. Це дозволить визначити, що таке економіка як сфера життя і яку участь в ній берете ви і члени вашої родини. Для кращого розуміння і вдалої участі у дискусіях варто з'ясувати значення таких понять і суспільних явищ, як: потреби та блага, економічні процеси та відносини, суб'єкти економічних відносин, економічні показники.

Ключові здобутки у вивченні теми

Досліджуємо потреби людей і суспільства та способи задоволення потреб. **Розуміємо** власне місце в економічних процесах та участь у них членів родини.

Діємо, аналізуючи та оцінюючи показники економічної діяльності.

Досліджуємо і обговорюємо

Напишіть на дошці слово Добробут. Методом мозкового штурму визначте, які асоціації виникають у вас із цим словом. Виберіть ті поняття, які, на вашу думку, найкраще характеризують власний добробут.

Модуль 1

Економіка починається з потреб

■ **Економіка** — особлива сфера життя людей, що охоплює процеси виробництва благ, розподілу доходів, обмін благами та їх споживання.

Щодня ви спостерігаєте, як господарюють ваші батьки, знайомі, й, напевно, допомагаєте їм. Праця заради отримання певних благ, продуктів, поліпшення умов власного побуту є щоденною економічною діяльністю кожної людини. Без такої діяльності особа не може забезпечувати власні потреби і мати гідне життя.

Розділ 6.1 Для чого потрібна економіка

■ **Потреби** — усвідомлене відчуття нестачі чогось необхідного для життєдіяльності організму і розвитку особистості.

Саме потреби є основним джерелом і спонукальним мотивом різних форм активності людей.

Класифікують потреби за різними критеріями: за засобами задоволення — на матеріальні і духовні; за способами задоволення — індивідуальні й колективні. Існує також класифікація потреб людини, що отримала назву «Піраміда Маслоу».

Піраміда потреб Абрагама Маслоу

■ **Блага** — все те, що задовольняє потреби.

■ **Неекономічні (вільні) блага** — все, що береться від природи безоплатно в необмеженій кількості.

■ **Економічні блага** (товари і послуги) — все, що виробляється з обмежених ресурсів і також є обмеженим.

■ **Суспільні блага** — блага, що характеризуються спільним споживанням, неконкурентністю (споживання цих благ одними особами не перешкоджає іншим споживати ці самі блага), невиключеністю (неможливо усунути від споживання тих, хто фактично за них не сплатив).

З огляду на культурні, національні, релігійні та інші відмінності людей та умови їхнього проживання, потреби людей швидко збільшуються із розвитком цивілізації.

На перших етапах свого розвитку людина переважно задовольняла свої потреби природними речами: рослини задля їжі, печери — задля житла. Їх можна було вільно знайти в довколишньому середовищі і їх було достатньо, порівнюючи з чисельністю людей. Такі блага називаються вільними або неекономічними благами, оскільки їх можна отримати вільно (безкоштовно), не конкуруючи за них.

Однак зміни природних умов вимагали пошуку нових способів життєзабезпечення, і згодом люди зрозуміли, що виробництво певних благ сприяє кращому добробуту і стабільності. Блага, які вироблялися (будівлі, збіжжя, знаряддя праці) завжди потребували ресурсів — витрат часу, знань, певних матеріалів і сировини, тому вони були обмеженими. Саме тому всі вироблені людьми блага називаються економічними, оскільки для отримання їх люди вступають у певні відносини, конкурують за них, оплачують їх привласнення та використовують індивідуально або приватно.

Для повноцінного існування окремих людських спільнот необхідні також блага, які забезпечують спільні потреби: безпека кордонів, система законодавства і громадський порядок, освіта, міський благоустрій тощо. Такі блага називаються суспільними, оскільки створюються вони для усієї спільноти, користуються ними люди колективно, а за їхнє використання не конкурують. Виробництво таких благ потребує спільних зусиль суспільства або участі держави.

Обговорюємо

Особисті та суспільні потреби

- Чи можливе задоволення особистих потреб без участі інших людей і зусиль суспільства?
- Обміркуйте такі питання:
 - Які потреби особистості можна реалізувати самотужки, а які за участі інших людей, підприємств, громади?
 - Які спільні потреби є у родини, міської (селищної) громади, громадян країни?
 - Хто має організувати задоволення колективних потреб громади і населення країни?
 - Як вплинула війна на потреби населення країни та їх пріоритетність?

Модуль 2

Процеси, що забезпечують задоволення потреб

■ **Виробництво** — свідомо спільна діяльність людей зі створення нових благ для задоволення потреб.

■ **Розподіл** — це процес формування доходів людей, що беруть участь у суспільному виробництві безпосередньо (підприємець, працівник) або вкладаючи у виробництво власні матеріальні чи грошові ресурси (земельні ділянки, нерухомість, об'єкти інтелектуальної власності, акціонерний капітал тощо).

■ **Обмін** — це процес руху товарів і послуг від виробника до споживача, який відбувається внаслідок операцій купівлі-продажу.

■ **Споживання** — це процес вживання та використання благ для задоволення потреб.

Задля свого життєзабезпечення людям доводиться здійснювати певні види діяльності, вступати в економічні відносини для одержання кінцевого результату — **блага**.

Процес виробництва ускладнювався поступово від виготовлення простих благ за допомогою ручної праці і з використанням новітніх технологій та штучних матеріалів на великих підприємствах.

Як в реальній економіці відбувається розподіл створених благ між всіма членами суспільства?

Економіка сьогодні передбачає для людей декілька можливостей щодо участі у виробництві:

1) безпосередню участь у виробничій діяльності як організатора бізнесу — підприємця або найманого працівника;

2) вкладення у виробництво власних ресурсів без особистої участі у процесі виготовлення продукції чи послуг на підприємстві, наприклад, акціонерний капітал, надання в оренду нерухомості тощо.

Зрозуміло, що з появою грошей вироблені блага не розподіляються безпосередньо між власниками ресурсів чи учасниками процесу виробництва. Їхня можливість щодо отримання результатів виробництва оцінюється в грошовому вигляді як доходи: зарплата працівника чи прибуток підприємця, дивіденди акціонера чи роялті винахідника, які вносять кошти чи патент у статутний фонд підприємства. Таким чином процес виробництва

Розділ 6.1 Для чого потрібна економіка

благ в економіці стає основою для розподілу доходів між тими, хто в той чи інший спосіб бере участь у суспільному виробництві.

А вже за отримані грошові доходи можна придбати блага для задоволення потреб. Цей процес називається обміном або купівлею-продажем, оскільки в сучасних умовах здійснюється за допомогою грошей. Саме він забезпечує рух товарів і послуг до кінцевого споживача, який задовольняє ними свої потреби.

Кінцевим процесом у задоволенні потреб є безпосереднє споживання товарів і послуг. Заради цього й організовується виробництво та існує реальна економіка, яка охоплює всі вищезазначені процеси.

Досліджуємо
і обговорюємо

Родина в сучасних економічних процесах

І вдома, і на роботі члени родини беруть участь в економічних процесах

■ Заповніть таблицю, а потім обговоріть її в класі.

Економічні процеси	Участь членів родини у цих процесах вдома	Участь членів родини у цих процесах в суспільстві
Виробництво — процес створення нових благ, надання послуг, виконання робіт	Наприклад, батько приготував піцу на вечерю	Наприклад, мати стоматолог вилікувала зуб пацієнтові
Розподіл — процес формування грошових доходів внаслідок участі у виробництві		
Обмін — процес руху товарів від виробника до споживача внаслідок операцій купівлі-продажу або бартеру		
Споживання — процес вживання та використання благ		

■ Підготуйте відповіді на питання.

■ *Чим відрізняють основні економічні процеси в домашньому господарстві і в суспільстві?*

■ *Які процеси переважають в домашньому господарстві, які в суспільстві?*

■ *Чи берете ви особисту участь у процесах виробництва, обміну, розподілу і споживання вдома?*

Модуль 3

Хто основні учасники (суб'єкти) економічних відносин

Якщо розглядати економіку з погляду основних узагальнених дійових осіб, то можна виокремити три групи:

- домашні господарства, що є основними власниками виробничих ресурсів і водночас — основними споживачами економічних благ;
- підприємства (організації, установи), що виробляють блага;

Розділ 6.1 Для чого потрібна економіка

Порівнюємо і обмінюємо думками

■ **Суб'єктами економіки** (економічних відносин) є фізичні особи (люди) і юридичні особи (підприємства, організації, установи), що беруть участь в процесах виробництва, розподілу, обміну і споживання: виробники і споживачі, роботодавці й наймані працівники, покупці й продавці, землевласники і землекористувачі.

- держава (уряд), яка також бере участь у всіх економічних процесах.

Суб'єкти економічних відносин

■ Розгляньте праву і ліву колонку таблиці і визначте.

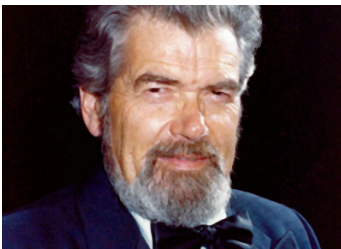
■ Які відносини виникають між суб'єктами у правій та лівій колонці?

■ Чому в різних сферах суспільного життя учасники економічних відносин мають різні назви, наприклад, продавець/покупець, орендодавець/орендар тощо.

Стоматологічна поліклініка	Людина, у якої болить зуб
Магазин канцелярського приладдя	Учень / учениця
Будівельна компанія	Замовниця будівництва квартири
Підприємство, що спеціалізується на виробництві тортів	Професійний кулінар
Міністерство оборони України	Підприємство, що шиє сучасні наплічники для бійців
Банк	Власниця тимчасово вільних коштів
Власник земельної ділянки сільськогосподарського призначення	Підприємство, що вирощує овочі

Модуль 4

Якою є кінцева мета економіки, та як її виміряти

Громадянська реклама

Економіка — це мистецтво задовольняти безмежні потреби за допомогою обмежених ресурсів.

Лоренс Пітер

Отже, якнайповніше задоволення потреб кожної людини і суспільства загалом — є головною метою економіки як сфери життя. Але оскільки реальна економіка може мати різні масштаби — світова, національна, економіка домогосподарства чи підприємства, то для кожної в певні моменти її учасники визначають найактуальніші цілі.

Наприклад, серед багатьох цілей національної економіки демократичної країни фахівці визначають п'ять головних:

- економічна свобода;
- економічна безпека;
- економічне зростання;

■ **Економічний показник** — числовий вимірник, який характеризує стан економіки (виробництва, обміну, розподілу і споживання), динаміки змін, що в ній відбуваються та її ефективності.

Розділ 6.1 Для чого потрібна економіка

- економічна ефективність.

Одночасне досягнення цілей економіки, як правило, буває неможливим з причин обмеженості ресурсів. Однак можемо перевіряти наскільки їх досягнуто. Для цього використовуються різноманітні економічні показники.

Громадянська реклама

Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Стаття 48 Конституції України

Розглядаємо і обговорюємо

Як ми визначимо, що економіка досягла своєї головної мети?

- Розгляньте малюнки і дайте відповіді на питання.
- *Про який масштаб економіки йдеться в ілюстраціях?*
- *Придумайте найбільш актуальні цілі цих економік.*
- *Які показники можуть визначити досягнення необхідного рівня вашого особистого добробуту?*

Застосуйте набуті знання і досвід

- Відвідайте сайт Державної служби статистики України.
- Ознайомтеся із таблицями міжнародних порівнянь показників функціонування економіки України та інших країн світу. Подумайте, як ці показники характеризують добробут українців і громадян інших країн.
- Шлях доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> → Публікації → Комплексна статистика → Статистичний щорічник України → Розділ 28 — Таблиця
- З'ясуйте, як вплинула військова агресія РФ проти України на стан економіки нашої країни?

Модуль 5

Економічна безпека

■ Економічна безпека

- найважливіша якісна характеристика економічної системи, що зумовлює її спроможність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами, розвиток народного господарства, послідовну реалізацію національно-державних інтересів

Задоволення потреб людей і суспільства забезпечується досягнення постійного економічного зростання. Однак значну роль відіграє також стабільне та безпечне функціонування всіх складових економіки.

В широкому сенсі економічна безпека означає стійкість економіки країни до будь-яких негативних зовнішніх та внутрішніх загроз.

Загрозами можуть бути різні фактори:

- природні (цунамі, землетруси, виверження вулканів, повені, зсуви, зміни клімату);
- військові (агресія інших країн, терористичні акти);
- правова неврегульованість економічних відносин та порушення прав власності;
- недобросовісна конкуренція на міжнародних та національних ринках;
- неконтрольовані міграційні процеси;
- високий рівень тіньової економіки та корупції;
- зростання державного боргу.

З цього переліку можна зрозуміти, що економіка України постійно знаходиться під дією величезної кількості ризиків. І якщо проблеми економічної безпеки країни знаходяться у віданні держави, а саме мають забезпечуватися рішеннями Верховної Ради України та заходами економічної політики уряду, то підприємства і громадяни також мають турбуватися про власну економічну безпеку.

Економічна безпека домогосподарства передбачає збереження або швидке відновлення добробуту, багатства (рухомого та нерухомого майна, інвестицій), рівня задоволення всіх нагальних потреб родини після впливу негативних факторів. Цьому можуть заважати певні внутрішні загрози, що існують і в мирний час і значно посилюються внаслідок військової агресії, а саме:

- втрата місця роботи та працездатності;
- втрата годувальника;
- втрата джерел пасивного доходу;
- нерациональне використання грошей та майна;
- брак заощаджень;
- невдалі інвестиційні рішення;
- низький рівень фінансової грамотності.

Рівень особистої економічної безпеки залежить і від економічних відносин та їх правового забезпечення в державі, і від самої людини: як вона вміє передбачати економічні втрати й уникати їх, робити раціональний вибір на ринках праці і товарів, планувати свої доходи і витрати, захищати свої інвестиції та заощадження тощо.

Обговорюємо

Що є найбільшою загрозою економічній безпеці вашої родини в мирний час і в період війни?